

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

† Գլէբ Ուսպենսկիւ.—Գիւղացիների ազատութեան 41-դ տարեդարձը.—Բարձրագոյն հաստատուած առանձին խորհրդակցութիւն զիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան կարիքների մասին.—Տնայնագործական համաժողովի առիթով.—Մասսաչի բարօրութեան հիմնաքարերը.—Զինաստանից ստացուելիք տուգանքի վերածումը զրամի կամ նոր 40/0 փոխառութիւն։
Ղ. Սղայեան։

Պաշտօնական հաղորդագրութիւններ.—Փոփոխութիւններ ներքին գործերի և լուսաւորութեան մինիստրութիւնների մէջ.—«Кав-Каз»-ի լրւոր Բագուից.—Անկարգութիւններ Պալտաւայի և Խարկովի նահանգներում։

Մարտի 24-ին, Պետերբուրգից մօտ մի հիւանդանոցում, վախճանուեց ուսուսց յայտնի ժողովրդասէր-պրող Գլէբ Իվանովիչ Ուսպենսկին, մօտ 62 տարեկան հասակում։

Մանր հոգեկան հիւանդութեան պատճառով, հանգուցեալը զրկուել էր իր մտաւոր ընդունակութիւններից և մեռել զրականութեան համար դեռ մի քանի տարի առաջ։ Ռուսաց «Գրականական ֆօնդն» էր նիւթապէս ինամում այդ նշանաւոր հրապարակախօս-գեղարուեստագէտին։

Գլէբ Ուսպենսկին այն տիպի գրողներից էր, որոնք իրանց ամբողջ էութեամբ նուիրւում են մի սիրած գաղափարի ծառայութեան և այնքան ինքնուրոյն են, մտածմունքով անկախ, որ պատրաստի մտքեր ու շարլօնական թէօրիաներ չեն ընդունում, այլ ձգտում են իրանց լայն աշխարհայեցողութեամբ, իրանց ստեղծագործական կորովի ամբողջ թափով ըմբռնել հարցը իր արմատով։ Անհուն սիրելով ժողովրդի բարօրութեան գաղափարը, Գլէբ Ուսպենսկին չէր ընդունում ժողովրդի ներկայ կացութիւնը իդէալականացնող մակերեւոյթային դատողութիւնները, այլ ուղղակի այրւում էր, իր ջղերի ամբողջ էնէրգիան լարւում էր՝ խոր թափանցելու, հասկանալու համար ժողովուրդը այնպէս, ինչպէս որ նա կայ։ Եւ դեռ ոչ ոք այնպէս ուժեղ և ճշգրիտ կերպով և այնպիսի ցնցող հումորով չէր պատկերացրել ռուս հասարակ ժողովրդի կացութիւնը և աշխարհայեցողութիւնը, ինչպէս այդ արաւ Գլէբ Ուսպենսկին։

Գաւառական չքաւոր ծառայողի ընտանիքում ծնուած այդ տաղանդը դեռ իր մանկութեան և պատանեկութեան օրերում անձամբ փորձեց այն սոսկալի ճահճի առանձնայատկութիւնները, որի մէջ գտնուում էր ողւս ժողովուրդը մեծ վերանորոգումներից առաջ: Իր անդրանիկ գրուածքում Ուսպենսկին զուրս բերաւ հէնց այդ ճահճը՝ «Րաստրեռեանկեան փողոցի բարձրը» պատմուածքներում: Այնքան տիպիկական և ուժեղ էին նկարագրուած պատկերները, որ այնուհետև ողւսաց գրականութեան մէջ «րաստրեռեանկչինա» խօսքը դառաւ մի հաւաքական անուն, հասարակական կենցաղի որոշ տիպը ընդորոշող մի հասկացողութիւն:

Ինչպէս Շչեդրինը իր անխնայ գրչով նկարագրում էր բարձր դասակարգերի, խոշոր զիջքի մարդկանց ճահճացած շրջանները, այնպէս և Ուսպենսկին առատ լոյս էր սփռում մանր-մունր մարդկանց—արհեստաւորների, բանուորների, մեշ-չանների, աննշան աստիճանաւորների ապա և դիւղացիների—կենցաղը, որ զուրկ էր լոյսից և հոգին ու միտքը վարթեցնող գաղափարներից և մասնուած էր թշուառութեան, կամայականութեան ու բթացնող անշարժութեան: Այդ ներկուած ճահճը իրարանցման մէջ ընկաւ ճորտերի ազատութեան հռչակաւոր հրովարտակով: «Րաստրեռեանկչինան» սկսեց կամաց-կամաց կերպարանափոխուել. հին և նոր հասկացողութիւնները իրար խառնուեցին, ստեղծուեց անցողական գրութիւն իր նոր տիպերով: Պարզ չէր թէ ինչ գուրս կը գար ժողովրդական նոր կեանքիցը: Նա նկատում էր թէ «ГРѢХОВОДНИКЪ КАПИТАЛЪ»-ի ազդեցութեան տակ անհետանում են ողւս գիւղացու մէջ նահապետական երկրագործութեան ստեղծած մի քանի լաւ գծերը: Նա տեսնում էր, որ արեւմտեան կապիտալիզմը զլխաւորապէս իր մութ կողմերով է մուտք գործում ժողովրդի խաւերում և ողւսական իրականութիւնը զուրկ է անգամ այն համագամանքներից, որոնք արեւմտեան Եւրոպայում մեղմայնում են «կուպօնի» գերիշխանութեան վնասակար արտայայտութիւնները:

Մինչև ոսկրների ծուծը ժողովրդասէր, անսահման չիտակ ու բարի Գլէր Ուսպենսկին միանգամայն զուրկ էր չօվինիզմից: «Նամակներ Սերբիայից» իր գրուածքում նա խիստ քննադատում էր ողւսական յետամնացութիւնը և անչափահասութիւնը, համեմատած արեւմուտքի հետ: Իր ամբողջ էութեամբ ձգտելով ճշմարտութեան ակունքին, նա կանխակալ կարծիքներով չէր ղեկավարուում, իր հոգեկան ամբողջ կարողութեամբ աշխատում էր ուսումնասիրել իրականութիւնը այնպէս, ինչպէս որ նա

կայ, առանց իդէալացնելու կամ ոսկեջրելու այլանդակութիւնները:

Գօրբոլիբովի և Պեսարեվի աշալուրջ բէալականութեամբ տողորուած նա, բնականաբար, չէր կարող ընդունել «արուեստը արուեստի համար» սկզբունքը: Իրականութեան անմիջական տպաւորութեան տակ նա ստեղծագործում էր այնպէս, ինչպէս որ, առանց կեղծիքի ու հնարագիտութեան, թելադրում էր նրան իր լայն աշխարհայեցողութիւնը, շիտակ միտքը և ջերմ սէրը դէպի ժողովրդի իսկական բարօրութիւնը: Եւ իսկապէս նա ժամանակ էլ չունէր իր գրուածքները գեղարուեստօրէն կոկելու և չտկելու համար, բայց չը նայած դրան, նրա գեղարուեստական մեծ տաղանդը, այնուամենայնիւ, փայլում էր և նրա կցկտուր, շտապով գրուած պատմուածքներում:

Նրան աւելի հեռաքրքրում էր ճշմարտութիւնը, երեւոյթի միտքը, քան գրելու ձեւը: Այդ է պատճառը, որ նրա պատմուածքները աւելի հրապարակաստութիւններ են, քան բելլետրիստիկա: Գեղարուեստական տարրը, կարծես, միայն հեղինակի ասածները պարզաբանող վառ պատկերներ լինէին, լուսաբանութիւններ: Այդքան լրջօրէն ու սրբութեամբ վերաբերուելով դէպի գրական խօսքը, այդքան գնահատելով ճշմարտութիւնը, նա, իբրեւ ժողովրդական կեանքը լաւ ուսումնասիրած հեղինակ, չէր կարող պատկանել այն «ժողովրդասէրների» տիպին, որոնք մի քանի ընդհանուր, տեսական գաղափարներից առաջնորդուելով, առանց ճանաչելու իրականութիւնը, սիրում են իդէալականացնել, չեղածը եղած ցոյց տալ, այլանդակը՝ դեղեցիկ: Ուսպենսկին աւելի նման էր այն բժշկին, որ ջերմ սիրելով հիւանդին, իր ամբողջ մտաւոր կարողութիւնը և ստեղծագործական տաղանդը գործ է դնում ուսումնասիրելու համար նրա ցաւերը, հիւանդութեան բուն պատճառները, որպէս զի բուժումը հիմնաւոր լինի:

Ուսպենսկու սուր դիտողութիւններից չը խուսափեց և ինտելիգէնցիայի մի մասի հոգու երկուորութեան, թախիծի սկզբնապատճառը: Հասարակ ժողովրդից դուրս եկած այդ ինտելիգէնտներից շատերը, կրթութեան շնորհիւ, հեշտութեամբ կարողանում էին լաւ պաշտօններ գտնել. ծառայելով զանազան հիմնարկութիւններում նրանք միաժամանակ զգում էին որ իսկապէս չեն հաւատում այդ հիմնարկութիւնների մէջ իրանց գործունէութեան օգտակարութեան և նպատակայարմարութեան, այլ մի կտոր հաց ճարելու համար զոհում են իրանց զարգացումը, ոյժերը, որոնց կտրելի էր աւելի լաւ գործադրութիւն տալ: Այստեղից ծագում է ինտելիգէնցիայի «հիւանդ խիղճը» կամ

անգոհութիւնը իրանից: Բայց շատ քիչերը կամք են ունենում լսել այդ «հիւանդ խղճի» թելադրութեան և մտնել ժողովրդի մէջ, ձուլուել նրա հետ, ապրել նրա կեանքով, գործել նրա համար: Այդ սակաւներից էլ շատերը աֆնքան քիչ են ճանաչում ոուս գիւղացուն, աֆնքան անգործնական են, որ յաճախ ծիծաղելի են դառնում զրանց աչքում և հարստահարում իդէալականացրած գիւղացիներից: Տես, օրինակ, նրա «Чудакъ-баринъ», «Овца безъ стада» պատմածքները: Գիւղացու նահապետական երկրագործական կեանքը ամբողջապէս արդիւնք էր նրա յարմարուելուն բնութեան պահանջներին («Власть земли»): Ճորտերի ազատութիւնից յետոյ կապիտալիզմը մուտք է գործում ուսական կեանքի բոլոր խաւերում, հարուստների և աղքատների է բաժանում և գիւղական երկրագործ դասակարգը, լայնացնում վիճը չքաւորի և հարստի, ճնշողի և ճնշուածի մէջ: Այդ փոփոխութիւններն էր նկարագրում Ոսպենսկին:

Իր շուրջը կատարուող կեանքի երեւոյթների սառնարին դիտող չէր Գլէբ Ուսպենսկին, նա իրան տուած աստուածային կայծը բորբոքում էր դարձնում մի բոցավառ խարոյկ, որ լափում էր նրա ջղային ահագին էներգիան: Եւ տենդային, չափազանց լարուած աշխատութիւնը վերջ ի վերջոյ սպառեց նրա ամբողջ մաւառը կորովը, հոգեկան ոյժերը...

Հետաքրքրական է թէ ինչ կ'ասէր Ուսպենսկին, եթէ նա իմանար թէ ինչ է կատարւում նրա շուրջը վերջին տարիներս, եթէ տեսնէր թէ ինչպէս կերպարանափոխուած «բաստերեւելոյշինան» ինքը, իր սեփական նախաձեռնութեամբ, փետրուարի 19-ին, առաջին անգամ հանդիսաւոր կերպով, տօնեց մեծ րեֆօրմների 41-րդ տարեդարձը Մոսկուայի Կրեմլի մէջ, իշխանութեան թոյլտուութեամբ աշխատող դասակարգի ահագին ամբոխը ինքը իր ձեռքով պսակեց Ազատարար Կայսրի արձանը, դրանով յայտնելով թէ իր անկեղծ երախտագիտութիւնը և թէ հասունութիւնը...

Փաղաքների աշխատող դասակարգի մէջ այդպիսով նրկատելի է մտքի որոշ սթափում, մինչդեռ գիւղը օրէցօր աղքատանում է, ընկնում, նրա տնտեսականը տարէց տարի քայքայւում է: Փայլուն դրութեան մէջ չէ առհասարակ և խոշոր գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան վիճակը: Եւ ահա գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան կարիքները ցոյց տալու և այդ արդիւնաբերութեան և նրա հետ կապուած ժողովրդական աշխատանքի ձիւղերը բարձրացնելու միջոցներ գտնելու համար՝ Բարձրագոյն հաստատուած է, ֆինանսների միմիխիստրի նախագահութեամբ, առանձին խորհրդակցութիւն,

որ իր պարագամունքները սկսեց Պետերբուրգում դեռ փետրուարի 2-ին: Գործին հմուտ մարդիկ ցանկութիւն են յայտնում որ այդ խորհրդածութիւններին հրաւիրուեն և նահանգական զեմստովոններից ընտրուած ներկայացուցիչներն: Իսկ այնտեղ, ուր չը կայ զեմստովո, օրինակ, Կովկասում, ի հարկէ, ցանկալի է, որ այդ խորհրդակցութեան մասնակցելու համար Գիւղատնտեսական ընկերութիւնները իրանք ընտրէին երկրագործ մասսայի դրութեանը լաւ ծանօթ անձանց...

Պետերբուրգում վերջերս տեղի ունեցաւ նաև տնայնագործական գործիչների Ա. համաժողովը, որ բացայայտ կերպով ապացուցեց թէ և՛ տնայնագործական զարգացումն ու արգասաւորութիւնը կախուած է ժողովրդի լուսաւորութեան չափից և տեղական ինքնավարութիւնների կողմից հասարակ տնայնագործներին ցոյց տուած աջակցութիւնից: Տնայնագործական ցուցահանդէսում պարզ երևում էր, որ իրերի արժանաւորութիւնը ուղիղ յարաբերական են որոշ գաւառների մէջ եղած լուսաւորութեան մակերեւոյթին և ինքնավարական չափերին: Հասկանալի է թէ ինչու առաջին տեղը բռնում էին ֆինլանդական իրերը, ապա այն զեմստովոնների գործուածքները, ուր տեղական ինքնավարութիւնը առանձին ուշադրութիւն է դարձրել տնայնագործութեան վրայ: Մեզինց շատ և շատ աւելի զարգացած խոշոր արդիւնագործական երկրներում, տնայնագործական որոշ ճիւղեր դեռ ևս չարունակում են մրցել և իրանց գիրքը պահպանել գոյութեան կռուում: Մեր երկրում դեռ աւելի շատ են տնայնագործական կենսունակ ճիւղերը, միայն հարկաւոր է տնայնագործների մտքի և ճաշակի զարգացում, որպէս զի նրանց պատրաստած իրերը չուկայում կարողանան գոհացնել սպառողներին...

Յայտնի է որ ֆիննանների ներկայ մինիստրի ջանքերով Ռուսաստանի արդիւնագործութիւնը տարէցտարի խոշոր ծաւալ է ստանում, կապիտալիզմը խոր արմատներ է գցում երկրի մէջ, միևնոյն ժամանակ ֆիննանների մինիստրը, առանձին ուշադրութիւն է դարձնում տեխնիկական և առևտրական դպրոցների թիւը բարձրացնելու, երկիրը երկաթուղային խիտ ցանցով ծածկելու մասին: Այդ վերջին նպատակին է ծառայելու և Զինաստանից ստացուելիք տուգանքի՝ այժմ և թէ դրամի վերածումը, փոխառութեան միջոցով. իրան հասանելիք ամբողջ տուգանքը, 181,959,000 ռուբլին մաս-մաս և երկար տարիների ընթացքում ստանալու փոխարէն, Ռուսաստանը 4% փոխառութեամբ միանգամից կը ստանայ այդ գումարը գլխաւորապէս Գերմանիայից: Դրա մի մասով պէտք է գոհացում տրուի սլատերազմի

պատճառով փնասուած մասնաւոր անձանց և մասնաւոր հիւնարկութիւններին, իսկ մնացածը յատկացնուելու է իբրև նպաստ մասնաւոր երկաթուղային ընկերութիւններին:

Մենք ստացանք համակրողների մի խմբից ծանուցում, որ նա մտադիր է այս տարուայ գարնանը, Մայիսի 10-ին, ընտանեկան կերպով տօնել Ղազարոս Աղայեանի գրական գործունէութեան քառասնամեակը:

Ղազարոս Աղայեանը մեր գիւղական միջնոլորտից դուրս եկած մի ինքնուրոյն տաղանդ է: Իր կամքի ուժով և բնածիր փայլուն ընդունակութիւններով նա ձգտեց՝ ինքնակրթութեամբ բարձրանալ իրան ծնող ժողովրդի մտաւոր մակերևոյթից. բայց հասնելով իր նպատակին, նա չը մոռացաւ այդ ժողովուրդը և ամբողջապէս իրան նուիրեց նրա լուսաւորութեան գործին:

Ժողովրդական լեզուի համն ու հոտը պահպանելով, նա իր գրական ստեղծագործութիւնների մէջ ձգտեց տալ իր ազգի մատաղ սերնդին ազնիւ քաջասրտութեան և հոգու արիւթեան դասեր: Իբրև պատանեկական հասակի բանաստեղծ-գրող նա չունեցաւ իր նման ուրիշը մեր գրականութեան մէջ: Նրա բանաստեղծական տաղանդը երևում է նոյն իսկ նրա թարգմանութիւնների մէջ, որովհետև ոչ-բանաստեղծը չէր կարող այնպիսի հրաշալի լեզուով թարգմանել, օրինակ, Պուշկինի «Ոսկէ Ձկնիկը», ինչպէս այդ կատարել է Ղ. Աղայեանը:

Իբրև մանկավարժ Ղ. Աղայեանը ցոյց տուեց իր ինքնուրոյն թարմ մտածողութիւնը: Առողջ միտքը և բնածին տաղանդը նրան տալիս էին շատ աւելի, քան ինչ ունեն մեր մի քանի դիպլոմաւոր «մանկավարժները», իրանց չը մարսած գերմանական «սխտեմներով»: Աղայեանի կազմած դասադրքերը, նրա բաղմաթիւ յօդուածները «Աղբիւրում», որ մի ժամանակ դուրս էր գալիս de facto նրա խմբագրութեամբ, և նրա գործունէութիւնը ուսուցչական ասպարէզում՝ չեն կարող մոռացուել պարտաճանաչ հասարակութիւնից:

Իր երիտասարդութեան և առնական հասակում Ղ. Աղայեանը իր ոյժերը ամբողջապէս նուիրեց իր ազգին, երբէք չը մտածելով իր անձնական ապահովութեան մասին, իր ընտանիքի ապագայի մասին: Նա աշխատեց հասարակութեան համար, այժմ հասարակութեան պարտքն է վարձատրել նրան, ցոյց տալ իր երախտագիտութիւնը:

Ի սրտէ ցանկանք, որ մեր ալեգարդ գրող-մանկավարժը և հասարակական գործիչը ըստ արժանւոյն փնտհատուի հայ հա-

սարակութիւնից, որ վայելել է և դեռ երկար ժամանակ կը վայելի նրա բազմակողմանի գործունէութեան արգասիքները:

ԼԵՒՈՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Правительственный Вѣстникъ» լրագրում տպուած է. Այն անձանց մեծամասնութիւնը, որոնք յանցաւոր էին փետրուարի 9-ին և 17-ին անկարգութիւններ նախապատրաստելու և մասնակցելու մէջ, Բարձրագոյն հրամանով բանտարկութեան ենթարկուեցին, և այդ բանի համար նշանակուած էր Արխանգելսկի բանտը: Մինչև Արխանգելսկ ուղարկելը բռնուածները մնում են Մոսկուայի բանտերից մէկում, և նրանց ընթացքը, որ արտայայտուած է նրանով, որ նրանք անկարգութիւններ են անում, չեն ենթարկուում բանտային կանոններին և կարգապահութիւնը խախտում են, այն եղրակացութեան է բերում, որ համեմատաբար երկար ժամանակով այդքան անձանց կուտակուած մէկ բանտում կարող է չափազանց ոչ ցանկալի հետեանքներ ունենալ, որոնք, նոյնպէս, կարող են անհրաժեշտ դարձնել արտակարգ միջոցներին դիմելը: Թէ այդ պատճառով և թէ պահպանելու համար ընկերների հնարաւոր վատ ազդեցութիւնից առանձին կալանաւորներին և առհասարակ բանտային կարգը, թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց հրամայել, որ նախկին ենթադրութիւնը՝ բանտարկութեան դատապարտուած վերոյիշեալ անձանց Արխանգելսկի բանտում կենտրոնացնելու մասին փոխել և բաժան-բաժան տեղաւորել նրանց, պատիժը կրելու համար, փոքրաթիւ խմբերով Կայսրութեան զանազան բանտերում:

Սպրիլի 2-ին, ցերեկուայ մօտ 2 ժամին, երբ ներքին գործերի մինիստրը մտնում էր մինիստրների կօմիտէի շինութիւնը Մարիինսկի Պալատում, դրանից մի քանի րոպէ առաջ կառքով եկած և դռնապանի սենեակում մինիստրին սպասող անյայտ մարդը, զինուորական օֆիցէրական համազգեստով, մատուցանելով կնքած ծրար, չորս անգամ բեւօլվէր արձակեց մինիստրի վրայ, այնպէս որ երկու գնդակով ծանր վիրաւորեց եզերմէյստէր Սիպեազինս: Վիրաւորուածին, Մաքսիմիլիանօվսկայա բուժարանը տեղափոխելուց յետոյ, բժշկական օգնութիւն հասցրին բժշկապետներ Վելեամինօվ և Տրօյանօվ, բայց չը նայելով դրան, եզերմէյստէր Սիպեազին մէկ ժամից յետոյ վախճանուեց: Ստուգուած է, որ բռնուած յանցաւորը, զինուորական չը լի-